

Ur *Zenit* nr 20 1970

Daniel Fleming, Bengt Åberg

Studentrörelsen i Sverige — ett försök till analys av de politiska linjerna

---

I slutet av 1960-talet radikaliserades studenter i hela världen. För vänstern inställde sig frågan hur man skulle se på och agera i studenterörelsen. I Sverige vid denna tidpunkt var det maoister – i form av KFml och Clarté – som hade störst inflytande bland den radikaliserade ungdomen, bl a beroende på att de dominerade Vietnamrörelsen. Enligt KFml:s synsätt var studenterna som en del av folket som stod mot monopolkapitalet och att det viktigaste var att utveckla studenternas intressekamp. I detta syfte skulle man upprätta enhetsfronter som kämpade för strikt studentfackliga frågor – andra frågor ansågs spölittrande. Från c:a 1970 ifrågasattes och kritiserades denna ”klassanalys” och politiska inriktning av stora delar av den övriga vänstern, inklusive ”r-arna”, som bröt med KFml/Clarté sommaren 1970, liksom trotskister* och andra.

Även tidskriften *Zenit*, som stod VpK nära, ifrågasatte KFml/Clartés syn på studenterna och den fackliga studentlinjen. Den följande artikeln försöker göra en marxistisk analys av studenternas ställning och med utgångspunkt från denna analys granskas kritiskt KFml:s studentpolitik.

Artikeln är fortfarande av visst intresse och kan komma till nytta om det ånyo skulle ske en radikaliserings bland studenterna.

MF 8/12 2016

Zenits-redaktionens introduktion:

I denna artikel gör två medarbetare i Lund en genomgång av den svenska studentrörelsen. Daniel Fleming och Bengt Åberg är aktiva i institutionsgruppen i sociologi i Lund. De menar att studentrörelsen tillfälligt upphört att existera.

Den politiska situationen bland revolutionära studentgrupper verkar för närvarande vara fylld av brytningar, organisations- och strategiproblem och konkreta politiska analyser saknas. Därför kan man inte vänta att någon revolutionär strategi vid universitetet eller för samhället i övrigt omedelbart skall slå igenom.

Artikeln inleds med ett teoretiskt avsnitt om utbildningens funktion och studenternas ställning i klasskampen. I ett monopolkapitalistiskt stadium är utbildningens viktigaste funktion att förmedla, producera och reproducera den dominerande ideologin i samhällsformationen. Men den har även en ekonomisk och politisk funktion.

På sid 13ff gör författarna en översyn av studentrörelsen i Sverige. De börjar med att visa på en rad förhållanden, vilka varit av betydelse för studentrörelsens uppkomst. Därefter följer ett avsnitt som tar upp de politiska linjer man kunnat urskilja i kampens utformning inom studentrörelsen. I stället för att göra en historik över studentrörelsens utformning på olika orter i Sverige, har författarna valt att koncentrera sig på ett resonemang kring KFml:s och Clartés linje, som mera varit en ekonomisk och facklig intressekamp än en

---

* Se t ex avsnittet ”Kampen på universitetet” i [Bolsjevik nr 2 \(1970\)](#).

politisk linje. Avsnittet om studentrörelsen i Sverige avslutas med att författarna går in på hur den fackliga enhetsfrontslinjen konkret har utvecklats. Avsnittet tjänar som en exemplifiering till det föregående resonemanget om den fackliga enhetsfrontslinjen, och visar hur denna linje uppkommit och utvecklats på olika universitetsorter. Kritiken eller oppositionen på universitetsorterna mot frontlinjen tas även upp.

Det politiska nuläget vid universiteten

Många frågar sig vad som har hänt med studentrörelsen, eftersom man inte längre märker så mycket av denna vid universiteten i Sverige. I länder som Frankrike eller Japan där studentrörelsen haft en längre praktik och en större militans, pågår fortfarande med jämna mellanrum mindre omfattande direkta aktioner av den typ som kännetecknade aktionismen i Sverige under uppsvinget. Men en viss politisk och ideologisk förskjutning av konjunkturen i samhällsformationen tycks ha ägt rum i de flesta utvecklade monopolkapitalistiska länder, vilken minskat den politiska underströmmen och det spontana uppsving, som studentrörelsen varit bärare av. (Vi vill betona att vi med ”studentrörelse” inte avser att dra någon skarp gräns mellan studentrörelsen och den övriga radikala ungdomsrevolten. Student- eller studeranderörelsen är bara en del av denna.) Om man tar massrörelsekaraktären och aktionsinriktningen som de viktigaste kännetecknen på studentrörelsen har alltså denna i Sverige, i alla fall tillfälligt, upphört att existera. Å andra sidan måste demonstrationerna och aktionerna mot Världsbanken i Köpenhamn i september ses som den hittills mest militanta aktionen i Skandinavien av en tillfälligt aktionsberedd studeranderörelse.

Samtidigt har studentrörelsen skolat en mängd medvetna militanter genom den spontana kampen, vilka har fått ett större och allvarigare perspektiv på klasskampen än som ryms i de tillfälliga aktionerna. Bristen på en politisk strategi för klasskampen i Sverige och på det internationella planet — en strategi byggd på vetenskapliga marxistiska analyser av de nuvarande monopolkapitalistiska samhällsformationerna — har dock utgjort ett oöverkomligt hinder för en vidareutveckling av den revolutionära kampen förutom den förändrade konjunkturen i samhällsformationen.

En hel serie av mer eller mindre ofullständigt analyserade problem har tagits upp: Vilka är statens funktioner under monopolkapitalismen; vilken eller vilka klasser eller fraktioner ingår i den härskande klassen — enbart monopolkapitalisterna eller hela bourgeoisien; vilka klasser eller kategorier kan utvecklas revolutionärt; var går huvudmotsättningen i Sverige och var går den internationellt osv, osv — problem som framför allt påvisar bristen på marxistisk vetenskaplig tradition och analys under monopolkapitalismen. Strategiska och organisatoriska problem har ställts lika ofta: Hur ska studenternas och arbetarnas kamp kunna förenas; hur ska man omvandla spontan kamp till medveten revolutionär kamp; hur ska man bygga upp ett kommunistiskt parti i Sverige; är Lenins organisationsteori för ett parti riktig även i den nuvarande typen av samhällsformation; hur skiljer sig Trotskij från Lenin; vilken är skillnaden mellan trotskismen och stalinismen; vilken är skillnaden mellan maoismen och stalinismen; vilken bör strategin för den revolutionära kampen vid universiteten vara?

Konfrontationen med kommunistiska traditioner, som i Sverige varit mer eller mindre avsmnade, innebär att vi får en nödvändig process med förestående politiska brytningar och omgrupperingar, men kanske också av intensiva studier i och historiska erfarenheter från bl.a. Kina, Sovjet och Västeuropa.

Den politiska brytnings- och uppsplittrings-perioden medför kanske också dels en viss övertro på ett nytt kommunistiskt partis förmåga att i den rådande citationen lösa alla problem, dels en viss passivisering av många militanta studenter — liksom en viss konsolidering av den statliga utbildningspolitiken.

Nedgången och brytningsperioden i studentrörelsen började i t.ex. Frankrike och Tyskland nästan omedelbart efter den revolutionära brytningsperioden i maj—juni 1968. Då SDS i Tyskland hade sin kongress i september 1968 rådde en nästan total förvirring om den politiska strategin i studentrörelsen. Representanter från hela Europas revolutionära studentrörelse sammanträffade för en gemensam diskussion utan att komma längre än till presentation av sig själva. En gemensam strategi föreföll alltför avlägsen för att ens diskuteras.

Nedgången och brytningsperioden i den svenska studentrörelsen kom väl först definitivt med PUKAS smärtfria genomförande hösten 1969. I nuläget har de svenska SDS-organisationerna på de flesta håll i landet upphört att existera. KFml och Clarté, som varit initiativtagare till dessa SDS-organisationer — bildade framför allt som kamporgan mot UKAS — står fast vid sin enhetsfrontspolitik byggd på facklig intressekamp bland studenter, en politik som formulerades och drevs igenom i olika Clartéorganisationer sommaren och hösten 1968. Denna politik har väckt en växande kritik bland andra revolutionärer vid olika universitet men ännu endast ett svagt organiserat motstånd, bl.a. av Bolsjevikgruppen i Lund och senast av Förbundet Kommunist (som i augusti brutit sig ur MLK, sedan VUF i juni övergick till Marxist-leninistiska Kampförbundet och närmade sig KFml politiskt och organisatoriskt). I praktiken har dock KFml:s och Clartés enhetsfrontsorganisationer kört fast i sin politik även på de platser där man har haft den starkaste politiska och organisatoriska basen.

Vi tar läget i Facklig Studentfront (tidigare SDS) i Göteborg, där KFml har en mycket stark ställning, som exempel på KFml:s politik bland studenter:

Eftersom intresset bland studenterna har sjunkit och Facklig Studentfronts kontakter med studenterna i Göteborg anses bristfälliga, måste studenternas egna intressefrågor och önsningar bättre undersökas för att en riktig politik skall kunna bedrivas — detta enligt Facklig Studentfronts egen analys. ”Tjäna folket”-principens tillämpningsmöjlighet och den fackliga intressekampen, som utgångspunkt för politiken, sätts emellertid inte i fråga. Istället bestämmer man sig för en vanlig attitydundersökning enligt gängse borgerlig sociologisk metodik. Man frågar den vanlige borgerlige studenten: ”Vilken fråga tycker Du för Din personliga del är viktigast att få löst inom en snar framtid?” ”Om Du skulle välja mellan följande tre frågor: (1) de alltför höga hyrorna (2) de otillräckliga studiemedlen (3) studiehetsen (utspärningen, trösklarna osv). Vilken fråga tycker Du för Din personliga del är viktigast?” ”Tycker Du att det är riktigt att vi studenter driver fackliga frågor, dvs försöker försvara våra intressen när det gäller t.ex. studiemedel, hyror, studiesituationen osv?”

Studenternas svar på dessa frågor kommer att legitimera KFml:s fackliga intressekampspolitik vid universitetet oavsett om politiken bygger på en riktig analys av den rådande situationen eller inte. Lika lite som andra attityd- eller opinionsundersökningar, som återspeglar större eller mindre avvikelser inom den rådande ideologin i samhället, kan Facklig Studentfronts attitydundersökning vara vägledande för något annat än en reformistisk politik. Man kan inte bygga en riktig revolutionär strategi på borgerliga sociologiska metoder – metoder som just tjänar syftet att legitimera det bestående.

Andra revolutionära grupper har dock inte lyckats med någon alternativ strategi bland studenterna. Bolsjevikgruppen i Lund har t.ex. inte lyckats med detta trots sin grundläggande kritik av KFml och sitt stort upplagda försök att lansera en ny strategi vid universitetet för att därigenom skapa en revolutionär motpol till KFml.

Av allt att döma tycks den politiska situationen bland revolutionära studentgrupper ännu en tid vara alltför fylld av brytningar, organisations- och strategiproblem och brist på konkreta politiska analyser för att någon revolutionär strategi vid universitetet (eller för samhället som helhet) omedelbart skulle slå igenom.

Vi har gjort en ganska preliminär genomgång av utbildningens funktion och studenternas ställning i klasskampen som utgångspunkt för en strategi. (*Utbildningens funktion och studenternas ställning i klasskampen*, Zenit-stencil, Institutionsgruppen i sociologi, Bokcafé i Lund) Ett utdrag ur detta arbete följer här. De intresserade och kritiska läsarna hänvisar vi till den utförligare, stencilerade utgåvan.

Studenternas ställning i klasskampen

En viktig och ofta ställd fråga är hur man skall förena arbetarnas och studenternas kamp. Denna fråga för oss direkt in på vilken ställning studenterna har i klasskampen. Vid besvarandet av denna fråga har man i de flesta vänstergupper framförallt påvisat likheterna i studenternas och arbetarnas förhållanden, för att skapa en grund för den gemensamma kampen; UKAS har jämförts med strukturrationaliseringar av industri och företag, akademikernas arbetsmarknadsläge har framställts som en förestående hotande situation med ett akademikerproletariat. KFml och Clarté har liksom flera andra grupper understrukt studenternas och arbetarnas objektiva, gemensamma intressen i folkets kamp mot monopolkapitalet. I Frankrike har politiska grupper t.o.m. framhållit att studenterna är intellektuella arbetare och en del av arbetarklassen eller proletariatet.

Däremot har inga försök gjorts att ordentligt undersöka vad som särskiljer studenternas situation och utbildningens funktion i förhållande till arbetarklassens situation. Vi menar att detta måste vara en viktig utgångspunkt för att avgöra studenternas ställning i klasskampen.

Vad konstituerar en klass?

Om vi först ser vilka faktorer som bestämmer vad som utgör en klass, utan att för den skull göra någon klassanalys, kan man allmänt säga att en klass i första hand bestäms av den ekonomiska strukturen, men att den även bestäms av de politiska och ideologiska strukturerna.

Samhällsformationens regionala strukturer och motsättningarna mellan dessa strukturer, liksom inom strukturerna, exempelvis motsättningarna mellan produktivkrafter och produktionsförhållanden eller mellan arbetare och icke-arbetare på den ekonomiska nivån, är grundvalen för uppdelningen i samhällsklasser.

Klasserna är *bärare* av samhällets strukturer — inte bara av en struktur (ekonomin) — utan av samtliga strukturer eller nivåer i en samhällsformation. Vissa samhällsgrupper, som studenterna, utgör inga klasser på grund av att de inte har någon klar ekonomisk ställning eller på grund av att de inte har någon påtaglig inverkan på de ekonomiska, politiska eller ideologiska nivåerna. Man kan då istället tala om sociala skikt, kategorier eller fraktioner. Det är klasskampen, motsättningarna mellan samhällsklasserna som sammansvetsar och konstituerar klasserna. Ekonomisk, politisk och ideologisk klasskamp är därför en nödvändig förutsättning för att en klass skall bildas och utgöra en distinkt klass, dvs social kraft, som inte bara påverkar de ekonomiska förhållandena utan också de politiska och ideologiska förhållandena.¹

Vi skall först bedöma studenterna, som samhällsgrupp, i förhållande till den ekonomiska nivån i samhällsformationen, för att sedan övergå till studenternas politiska och ideologiska ställning i klasskampen.

Den ekonomiska nivån

Vad som bestämmer arbetarklassen på den ekonomiska nivån är att arbetarna producerar mervärde åt icke-arbetarna, kapitalisterna, och därigenom kommer i intressekonflikt

¹ N. Poulantzas: [Politisk makt och sociala klasser](#), Halmstad 1970.

till kapitalistklassen. Som Marx utförligt har utrett är det endast de mervärdesproducerande arbetarna, som på ett eller annat sätt deltar i den kollektiva arbetsprocessen, och utför produktivt arbete i det kapitalistiska produktionssättet.

Om en social grupp (som studenterna) skall räknas till proletariatet på den ekonomiska nivån eller till arbetarklassen i strikt mening, beror alltså på om denna grupp deltar i den kollektiva produktionen av mervärde, dvs om gruppen utför produktivt arbete. Även intellektuella arbetare, såsom tekniker, ingenjörer eller forskare kan uppfylla kraven på produktivt arbete, t.ex. genom konstruktion eller ritningar av nya maskiner eller andra produkter. Ofta är dock intellektuella arbetare inte underkastade den teknisk-organisatoriska relationen mellan arbete och produktionsmedel i produktionsprocessen, som gäller i maskin- eller storindustrin under kapitalistiska tillägnelserelationer, dvs de intellektuella arbetarna är inte på samma sätt som de manuella arbetarna underordnade den arbetsprocess som den maskinella produktionsprocessen tilldelar arbetaren.

Den intellektuelle arbetaren som är knuten till produktionen av mervärde i den kollektiva arbetsprocessen kan alltså få en friare ställning i produktionsprocessen än den manuelle arbetaren. Denna friare ställning på den ekonomiska nivån tillsammans med förhållandena på de politiska och ideologiska nivåerna, kan för en grupp intellektuella arbetare medföra, att denna socialgrupp inte kan hänföras till proletariatet — t.ex. beroende på mycket nära samarbete mellan å ena sidan en grupp civilingenjörer och å andra sidan företagsledning eller kapitalägare — trots att det är fråga om produktiva arbetare.

Om vi skall bedöma de studerandes klassmässiga ställning på den ekonomiska nivån under utbildningstiden kan man varken tala om att studenterna eller andra studerande utför manuellt eller intellektuellt produktivt arbete. Utbildningen — inläring av ideologi eller tekniska och teoretiska kunskaper — innebär inget deltagande i mervärdesproduktionen. Undantagsvis kan man tänka sig att studerande genom viss praktik i företag (PRYO), eller studenter genom deltagande i något uppdrags-forskningsprojekt (t.ex. för framställning av läkemedelspreparat) utför produktivt arbete vid sidan av studierna — men detta kan betraktas som helt marginellt.

Övergångssituationen

Studietiden utgör samtidigt en övergångssituation — en förberedelse för en mer eller mindre klar framtida yrkessituation. Under en period med mycket stark utbildnings-expansion och många nytillkomna yrken (t.ex. samhälls”vetare” i olika kontroll- och administrationsyrken i företagen och statsapparaten) är den framtida yrkessituationen — motsvarande sociala grupps klassmässiga ställning — i allmänhet för oklar för att kunna tillmätas ett dominerande inflytande på studenternas klassmässiga position.

Studenternas bakgrund (sociala familjeursprung) inverkar i allmänhet inte heller direkt på deras klassmässiga ställning på den ekonomiska nivån — få studenter kan garanteras en viss ställning som kapitalägare, företagschefer eller civilingenjörer p.g.a. föräldrarnas ekonomiska ställning. (En annan sak är att föräldrarnas klasstillhörighet kan vara en viktig social och ideologisk förutsättning för studentens val av vissa yrken liksom för deras ideologiska och politiska uppfattning). Med detta vill vi framhålla att studenternas bakgrund inte tilldelar dem någon klar framtida klasstillhörighet på den ekonomiska nivån (bortsett från ett mycket litet antal studenter från bourgeoisie).

P.g.a. studenternas oklara framtida ekonomiska ställning i klasskampen — den politiska och ideologiska ställningen är ännu mindre klar — tillmäter vi därför själva övergångssituationen under utbildningstiden — under den rådande perioden av utbildningsexpansion och relativt osäkra yrkesfunktioner — ett dominerande inflytande på studenternas ställning i klasskampen. Därigenom blir utbildningens funktion i samhällsformationen som helhet, och studenternas politiska och ideologiska kamp eller organisering under övergångssitua-

tionen avgörande för bedömningen av deras klassmässiga ställning. Det blir följaktligen omöjligt att tala om ett givet objektivet klassintresse med utgångspunkt från studenternas framtida ekonomiska eller politiska ställning (såsom KFml gör, se nedan).

Under ett annat skede — eller en annan konjunktur — av kapitalismen med mycket klart avgränsade yrkesfunktioner redan på ett tidigt stadium av utbildningen för den stora majoriteten av studenter — dvs då studenterna som socialt skikt har en relativt säker framtida social position i klasskampen, ekonomiskt, politiskt och ideologiskt — återspeglar sig detta även på övergångssituationen, som på ett dominerande sätt blir bestämd av studenternas framtida ställning i klasskampen. Denna situation gällde t.ex. innan den enorma utbildningsexpansionen inom universitet och högskolor startade. Utbildningsexpansionen har sedan dess skapat ett historiskt sett nytt och relativt stort socialt skikt som ännu så länge i stor utsträckning är politiskt och ekonomiskt oorganiserat.

En återgång till en lika entydigt bestämd position i klasskampen som tidigare är dessbättre inte att vänta p.g.a. att studenterna som socialt skikt genom utbildningens selektionsfunktion differentieras till helt olika sociala klasser, kategorier och skikt (en mindre del till bourgeoisien liksom till arbetarklassen — p.g.a. utspärning o.dyl. — en majoritet till småbourgeoisien och olika kategorier och skikt inom denna). Studenter på vissa bestämda utbildningslinjer, för t.ex. jurister eller officerare, får naturligtvis som tidigare sin ställning i klasskampen i huvudsak bestämd av sin klart definierade framtida funktion.

Vi menar alltså att utbildnings- och övergångssituationen som sådan är viktig i nuvarande samhällskonjunktur. Framför allt anser vi att studenternas framtida klassmässiga ställning kommer att vara mycket heterogen och i stor utsträckning avgöras av klasskampsförhållandena i denna framtida situation, vilken är svår att förutspå — småbourgeoisien brukar traditionellt kännetecknas av sin vacklan mellan arbetarklassen och bourgeoisien, något som också gör den mera lättpåverkad.

Hur relativt liten betydelse studenternas sociala ursprung har i den rådande perioden framgår bl.a. av att den större andelen studenter med borgerligt ursprung i vissa länder inte har medfört att studentrörelsen i dessa länder varit mindre omfattande revolutionär eller militant. Studentrörelsen i Tyskland, med liten andel studenter med proletärt ursprung, har inte varit mindre militant än i Sverige, som har en större andel studenter med proletärt klassursprung. Även om man jämför studentrörelsens utveckling inom ett och samma land har skillnader i det sociala ursprunget inte varit av någon avgörande betydelse. Studentrörelsen i Umeå har t.ex. inte haft större genomslagskraft eller militans än i Lund eller Stockholm, trots att andelen studenter med proletärt familjeursprung är betydligt större i Umeå.² Med detta vill vi inte förneka att det sociala ursprunget kan ge upphov till åtskilliga viktiga politiska och ideologiska effekter i studentrörelsen, och att skillnader i socialt ursprung således också har betydelse — men vi menar att detta inte tycks ha givit upphov till några mera avgörande skillnader.

För att bedöma dels studenternas ställning under studietiden och övergångssituationen dels deras framtida yrkesfunktioner ekonomiskt, politiskt och ideologiskt är det nödvändigt att närmare analysera utbildningens funktion i den monopolkapitalistiska samhällsformationen.

Utbildningens funktion

Den politiska nivån intar en dominerande roll i den monopolkapitalistiska samhällsformationen, bl.a. genom statens avgörande ingripande i ekonomin och statens omfattande

² Detta kan framstå som ett märkligt påstående om man ser tillbaka på vad som faktiskt hände — bl a genomförde Umeå-studenterna en militant hyresstrejk vintern 1972 (med över 3000 deltagare). Men betänk att artikeln skrevs redan 1970.

ideologiska funktion (utbildning på skilda nivåer, radio och TV, klassarbetsideologi i alla politiska institutioner osv.) men framför allt genom statens växande rent politiska funktion i klasskampen när klassmotsättningarna skärps på det nationella och internationella planet. Det faller utom ramen för denna artikel att närmare gå in på statens omfattande funktioner på alla nivåer i samhällsformationen — men vi tror att utbildningens funktion indirekt ganska väl kan belysa en del av statens funktioner. Vi vill bara kraftigt understryka sammansattheten eller sammanvävningen av såväl utbildningens som statens funktioner, innan vi för att förenkla framställningen gör en kort och schematisk uppdelning av utbildningens funktion i relation till de olika nivåerna i den monopolkapitalistiska samhällsformationen (ekonomisk, politisk, ideologisk, teoretisk funktion, samt social selektionsfunktion).

Ekonomisk funktion (produktion, cirkulation, fysisk reproduktion av arbetskraft)

Produktionen

Produktivkrafternas enorma utveckling genom kapitalismen, liksom motsättningen mellan å ena sidan de privata monopoliserade ägande- eller produktionsförhållandena och å andra sidan de alltmer samhälleliga, ömsesidigt tekniskt och organisatoriskt beroende produktivkrafterna i hela den nationella och internationella ekonomiska strukturen, ställer krav på specialiserad massutbildning. Genom statens försorg utbildas intellektuell produktiv arbetskraft, tekniker och ingenjörer på skilda nivåer och med olika specialisering och manuell produktiv arbetskraft (specialarbetare — svarvare, svetsare osv.).

Såväl den intellektuella som den manuella arbetskraften i produktionen kräver betydligt mer yrkesutbildning än under konkurrenskapitalismen — som innebar en reducering av hantverkets krav på yrkesskicklighet (lärlingsutbildningen).

Till en del är den ökade utbildningen för den manuella arbetskraften en följd av kraven på ständiga omställningar och omplaceringar av arbetskraften p.g.a. strukturrationaliseringar och till följd av produktionsförhållandena (en mycket liten och ineffektiv planering av produktionen). Detta kräver större bredd i yrkesutbildning och allmänideologisk utbildning för arbetarnas anpassning.

Produktionens tekniska utveckling och den manuella och intellektuella arbetets åtskiljande och långtgående specialisering var för sig ställer inte bara ökade krav på den direkta utbildningen för arbetskraften utan också på forskningen (teoretisk grundforskning, tillämpad forskning, enklare produktutveckling och forskningsutbildning). Det är svårt att strängt skilja utbildningens och forskningens teoretiska funktion genom utvecklingen av naturvetenskaperna från utbildningens och forskningens ekonomiska funktion för produktivkrafternas utveckling genom utbildning av manuell och intellektuell arbetskraft (som jämte produktionsmedlen är en del av produktivkrafterna). Marx talar om naturvetenskapen som en allmän samhällelig produktivkraft. Att staten sedan utnyttjar produktivkrafternas utveckling för politiskt destruktiva syften och förhindrar den ekonomiska utvecklingen i de underutvecklade länderna behöver kanske inte särskilt poängteras. Den militära sektorns expansion, olika typer av annan kapitalförstörelse i alla monopolkapitalistiska samhällsformationer, forskningens och ekonomins nära förbundna utveckling med den militära upprustningen och den imperialistiska aggressionen och utsugningen talar för sig själv.

Cirkulationen

De centraliserade, monopolkapitalistiska äganderelationerna, som står i motsättning till produktivkrafternas alltmer samhälleliga utveckling, har medfört en serie problem med överskottsproduktion eller överkapacitet i ekonomin, krav på vidgade marknader nationellt och internationellt, ständiga försök att öka försäljningen genom marknadsföring, reklam,

konsumtionskrediter eller statliga beställningar. (Därmed har cirkulationens omfång ökat enormt i förhållande till produktionen. (Cirkulationen ungefär lika med: banker, administration, försäljning, marknadsföring, reklam o.dyl. — och de anställda icke-produktiva arbetarna eller tjänstemännen i denna sektor). Arbeta inom cirkulationen är icke-produktivt arbete.

I cirkulationen kan samma uppdelning av arbetet göras som då det gäller produktivt arbete, dvs. i manuellt och intellektuellt icke-produktivt arbete, även om gränsen här är mera flytande p.g.a. att mekanisering och maskinella arbetsprocesser inte har drivits så långt, eller inte kan införas i så stor utsträckning som inom produktionen. (Om de olika grupper som arbetar inom denna sektor ska räknas till arbetarklassen, p.g.a. liknande anställningsvillkor o.dyl. fastän de inte är produktiva, mervärdesproducerande arbetare, eller till småbourgeoisien är en svår fråga som vi inte kan gå in på här. Men dessa skilda sociala gruppers politiska och ideologiska ställning i klasskampen, liksom de politiska och ideologiska nivåernas inverkan på grupperna, måste vara av avgörande betydelse för bedömningen).

Yrkesutbildning av intellektuella icke-produktiva arbetare i cirkulationen ofta i kombination med politiska funktioner i klasskampen:

Civilekonomer (inom kalkylering, administration, marknadsföring, försäljning, finansiering, företagsledning, osv.) nationalekonomer, programmerare, statistiker, m.fl. (inom statlig planering och förvaltning, inom handel, industri, kredit- och finansieringsbolag)

Yrkesutbildning av manuell eller hantverksmässig (intellektuellt och manuellt arbete förenat) icke-produktiv arbetskraft i cirkulationen:

Kontorsskrivmaskinsarbete, transaktions- och sorteringsarbete (i banker, försäkringsbolag och olika typer av företag). (Yrkesutbildningen av manuella icke-produktiva arbetare i cirkulationen är dock ofta lika obetydlig eller obefintlig som yrkesutbildningen för de manuella tempoarbetarna i produktionen.)

Reproduktion av arbetskraft

Sjukvården har expanderat kraftigt dels för att återställa arbetskraften fysiskt och psykiskt p.g.a. hård förslitning genom stress, krav på hög arbetstakt, precision och skicklighet i arbetet, dels har sjukvården expanderat av sociala-politiska skäl (åldringsvård o.dyl.).

Yrkesutbildningen av intellektuell och manuell arbetskraft för reproduktion av arbetskraft i produktionen och cirkulationen:

Även om specialiseringen har drivits långt kan en striktare uppdelning på intellektuellt och manuellt icke-produktivt arbete inte göras (kirurg, tandläkare, laboratoriesköterska — är delvis hantverksmässiga yrken). Genom många rent manuella arbeten för skötare eller sjukvårdsbiträden kan staten dock begränsa utbildningskostnaderna till främst läkare och sjuksköterskor genom varierande grad av intellektuellt arbets-specialisering till dessa relativt hantverksmässiga yrken.

Politisk funktion

Innan vi tar upp utbildningens politiska funktion skall vi göra några distinktioner. Yrkesutbildning för vissa politiska funktioner kan vara helt dominerad av ett ideologiskt innehåll — ett förhållande som vi skall ta upp under utbildningens ideologiska funktion. Här koncentrerar vi oss på utbildningens funktion för olika statliga funktioner på den politiska nivån i strikt mening, dvs funktioner i klasskampen: att politiskt organisera de dominerande klasserna och desorganisera arbetarklassen och andra dominerade klasser, och att upprätthålla det politiska och juridiska systemet — militär, polis, rättsväsen, regering, parlamentariska organ, och andra statliga institutioner — kort sagt hela statsapparaten.

En annan distinktion gäller beteckningen på de anställda som får utbildningen till dessa politiska funktioner. Vanligtvis kallas arbetare och tjänstemän av alla kategorier för löntagare i borgerlig terminologi. Begreppet lönearbetare brukar ofta användas av socialister utan större åtskillnad. Vi menar att begreppen produktiva och icke-produktiva arbetare uteslutande bör användas för att beteckna anställda i produktionen, respektive cirkulationen och reproduktionen av arbetskraft; dvs att begreppet arbetare hänförs endast till ekonomin. Anställda som upprätthåller politiska och ideologiska funktioner betecknar vi brist på andra begrepp som politiska och ideologiska funktionärer (t.ex. polis och socialvårdsanställda respektive grundskolelärare och TV-program-producenter).

Vi hoppar över den i och för sig viktiga utbildningen till våldsapparaten, dvs den fysiska repressionen genom militär och polis, (i huvudsak utbildning av manuella politiska funktionärer).

I stället skall vi koncentrera oss på den utbildning som förmedlas till olika typer av samhällsvetare, socionomer, m.fl.

Den konkurrenskapitalistiska statens politiska funktioner i klasskampen kunde upprätthållas genom isolerings- och individualiseringseffekter på de dominerade klasserna (individualiserade anställningar, rättigheter och skyldigheter) och genom staten som ett "klass-neutralt", nationellt sammanhållande uttryck för "folkviljan". Dessa individualiseringseffekter liksom statens ideologiskt-politiskt klassneutrala karaktär finns kvar under monopolkapitalismen. Staten, det ideologiskt-politiskt klassneutrala "samhället" ska gripa in t.ex. i miljövärden eller med representanter i företagets styrelser.

Men individualiseringen och isoleringen har drivits så långt under kapitalismens utveckling att den tillsammans med de skärpta klassmotsättningarna utgör ett hot mot den sociala och politiska sammanhållningen av samhällsformationen. Några exempel: *Den individuella konkurrensen om anställningar, om utbildningsmöjligheter och betygsmärker, de individuella studierna, de isolerade och specialiserade arbetsuppgifterna i produktionen (trots en kollektiv arbetsprocess), individuell passiv ideologireproduktion (TV, film, veckotidningar), individuella familjebostäder (enfamiljshus, hyreshus), personbilar för högst en familj (vid transport och semester)*. De negativa effekterna av detta på den politiska, ideologiska och sociala sammanhållningen och (delvis därigenom) på effektiviteten i ekonomin måste motverkas genom olika typer av gruppsamarbetsträning: "när demokrati", fackliga och politiska rådslagsgrupper, noga reglerade klassarbetsorgan på arbetsplatser och i utbildningen. Men framför allt måste staten mera direkt ingripa för att upprätthålla sammanhållningen genom permanenta fackliga-politiska klassarbetsorgan och "rent statliga institutioner": *arbetsmarknadspolitik, reglerat löneförhandlingssystem, socialvård, omskolningskurser, socialtekniska "expert" utredningar, kort sagt en ständig social "reform" politik och social integrations- och konfliktlösnings-politik*.

Yrkesutbildning till olika "social-tekniska" funktioner för samhällsvetare presenteras bl.a. i UKÄ:s utredning DYRK (delegation för viss yrkesutbildning vid universitet m m). *Arbetsmarknadsteknik, personaladministration, informationsteknik, administrativ teknik, utredningsteknik, u-landsfrågor och biståndsteknik, utbildningsteknologi, miljö- och naturvård* är några beteckningar som DYRK använder på "angelägen" och efterfrågad yrkesutbildning. Vi ger ett typiskt detaljexempel på denna typ av utbildning genom att ta upp ett delmoment av en studiekurs i "Arbetsmarknadsteknik med personaladministration" på en termin (delmomentet "Arbets sociologiska grundproblem"): Företaget som ett socialt system, Auktoritetsstrukturen, Begreppet roll, Samspelet teknisk formell organisation och informell struktur, Smågruppsteori, Förändring av sociala system, Den tekniska utvecklingens inverkan på det sociala systemet, Konflikter och störningar. Studiekursen som helhet kan ses som ett ännu klarare uttryck än delmomentet för social, teknologisk ideo-

logi, dvs en förmedling av vissa sociala, politiska tekniker och tillhörande teknologisk integrationsideologi för att motverka sociala klassmotsättningar och skapa politisk och ideologisk sammanhållning. För att förbättra anpassningen till den aktuella yrkessituationen och höja effektiviteten i utbildningen har man tänkt hämta lärarkrafter direkt från statliga verk och företagens administration.

Vi nämner några typer av yrkesutbildning för olika politiska funktionärsanställningar (jurister frånräknade):

(1) S.k. samhällsvetenskaplig eller beteendevetenskaplig universitetsutbildning, med påbyggda DYRK-kurser eller intern företagsskolning eller statlig internutbildning (statskontoret t.ex.):

Arbetspsykologer, arbetsterapeuter, personalvårds-konsulenter, personaladministratörer, arbetsmarknadsexperter, rationaliseringsexperter, bostads-, familje-, organisations-, invandrings-, arbetssociologer (strejker) och alla typer av utredningssociologer.

(2) En kombination eller påbyggnad av ovanstående typ eller tillsammans med annan yrkesutbildning av typ:

Företagsledare, civilekonomer, stadsplanerings-arkitekter, miljövärdsexperter, informations- eller datatekniker, civilingenjörer osv., dvs utbildning för yrken med både politisk och ekonomisk funktion.

(3) Socionomutbildning eller motsvarande: *Sociala kuratorer* på sjukhus, i företag, på skolor och universitet, arbetsförmedling osv. och *socionomer inom socialvården*.

Allmän socialadministration och förvaltning i stat, kommuner eller företag med problem av typ ungdomsvård, arbetslöshet, omskolning mm. Med tanke på att den samhällsvetenskapliga utbildningen utgör ca 1/3 av all universitets- eller högskoleutbildning och dessa studerande ca 7-8 % av hela den jämnåriga befolkningen 1969-70 kan utbildningens sociala och politiska integrationsfunktion antas bli alltmer betydelsefull. Själva trögheten i företagens, kommunernas och de statliga organisationernas omställning, när det gäller att tillämpa social och politisk integrationsteknik och att anställa fler politiska funktionärer (i takt med den explosionsartade utbildningen) är i och för sig naturlig under kapitalistiska produktionsförhållanden och behöver inte förändra denna utbildnings alltmer repressiva politiska funktion i klasskampen. Dessutom har denna utbildning en mycket viktig ideologisk funktion för ideologiförmedlingen i hela samhällsformationen, som vi nu övergår till.

Ideologisk funktion

Om man skall försöka att fastställa vilken funktion som dominerar utbildningen som helhet under monopolkapitalismen, tror vi att man kan säga att den allmänna, övergripande och dominerande funktionen är att förmedla, producera och reproducera den dominerande ideologin i samhällsformationen, parallellt med eller som bas för vissa tekniska yrkeskunskaper eller färdigheter. Det statliga massutbildningsväsendet (lekskolor, förskolor, 12-årig ungdomsskola, postgymnasial utbildning, vuxenundervisning, radio & TV, omskolning osv.) har i stor utsträckning övertagit kyrkans och familjens roll för den sociala ideologiskolningen jämfört med feodaltiden och konkurrenskapitalismen.

Detta innebär inte att innehållet i alla typer av utbildning behöver domineras av ideologi — i t.ex. en matematik- eller teknikerutbildning är det uppenbart inte så om vi ser på en viss vetenskaplig litteratur som använts i undervisningen. Men om vi ser på utbildningen och *utbildningssituationen* i dess helhet (från grundskola och uppåt) så menar vi att utbildningen i allmänhet först och främst förmedlar ett sätt att tänka som är anpassat till den dominerande samhällsideologin, och, när det gäller yrkesutbildningen, den speciella

ideologi som en särskild yrkesfunktion förutsätter (klassmässig ställning och anpassning till yrkesvillkoren, yrkets "livsstil"). Förenklat uttryckt: En speciell typ av utbildning kan vara dominerad antingen av ideologi eller av teoretisk eller teknisk kunskapsförmedling (där gränsen mellan tekniska kunskaper och ideologi är flytande) men utbildningens funktion som helhet under monopolkapitalismen är (liksom i tidigare samhällsformationer) att producera och reproducera den dominerande ideologin.

I föregående avsnitt om utbildningens politiska funktion tog vi upp en del negativa effekter av individualiseringen och konkurrensen på den sociala och politiska sammanhållningen, som vi nu återkommer till på den ideologiska nivån.

Utan att vi känner till någon konkret analys av ideologin i de monopolkapitalistiska samhällsformationerna vill vi göra ett försök att inringa några specifika drag i den dominerande ideologin. Vi menar att det trots ideologins eftersläpning i samhällsformationen har skett en kraftig förskjutning från den juridisk-politiska ideologin som dominerade under konkurrenskapitalismen (individens *rättigheter* och *skyldigheter*, med isoleringseffekt på klasskampen; respektive nationell enhet och sammanhållning genom den ideologiskt klassneutrala staten som ett uttryck för *folkviljan*, alla individers "fria" politiska vilja). Denna ideologi finns kvar som viktiga grundläggande beståndsdelar — och den var länge dominerande p.g.a. ideologins eftersläpning (ex konkurrensen och individualiseringen i forskning och utbildning) — även under monopolkapitalismen. Brytningen med den juridisk-politiska ideologin tog sig ideologiska uttryck som uppfattningen om ideologins död.

Den dominerande ideologin som vi menar man kan urskilja i den nutida monopolkapitalistiska samhällsformationen vill vi beteckna som *social teknologi* och *socialt samarbete*. Vi tar några exempel på olika ideologiska områden:

Ekonomisk integration, utveckling och ekonomiskt samarbete, ekonomisk "hjälp" eller s.k. tekniskt bistånd internationellt, nationellt, regionalt eller kommunalt — *politiska* "sakfråge"-diskussioner, kommittéer, expertutredningar och slutna förhandlingar för lösningar av politiska problem (dvs statens funktioner), politisk samarbetsideologi och politisk teknokratideologi (sociala reformer grundade på klassarbete och "socialteknisk" integration av motsättningar och konflikter — närdemokrati, företagsdemokrati, skoldemokrati m.m., miljöproblemen med tekniska lösningar och klass-neutralt ansvar och samarbete för alla osv); forskning, teorikonstruktioner och teknologiska tillämpningar *ideologiskt anpassade* för reformtekniska "lösningar" av sociala motsättningar; ideologisk fostran i utbildning och massmedia för socialt samarbete, social integration, socialtekniska reformer och lösningar av alla samhällsmotsättningar. I brist på bättre sammanfattar vi denna ideologi med *social teknologi* och *socialt samarbete*.

Utbildning i denna dominerande ideologi sker på alla utbildningsnivåer och områden. Här ska vi endast nämna några av de speciella bärarna och förmedlarna av denna ideologi, *ideologiska funktionärer* som grundskole-, gymnasie-, och universitetslärare, journalister, radio-TV-producenter och kommentatorer, borgerliga intellektuella av skilda slag (kultursidornas debattörer m.fl.). De s.k. samhällsvetenskapliga ämnena såsom sociologi, psykologi och pedagogik eller mindre delar av dessa ämnen ingår som grundläggande delar i den ideologiska utbildningen av dessa yrkeskategorier (en matematik- eller kemilärare intar naturligtvis en underordnad plats i ideologiförmedlingen, om denna koncentrerar sig till själva ämnet).

Teoretisk funktion

Naturvetenskapernas teorier har utvecklats i ett dialektiskt förhållande till produktivkrafterna och produktionsförhållandena i ekonomin alltsedan den naturvetenskapliga revolutionen på 15-1600-talen. Naturvetenskaplig teori och forskning å ena sidan och

utbildning i naturvetenskapliga ämnen och tekniska tillämpningar å den andra sidan står i ett ömsesidigt beroendeförhållande till varandra, där den naturvetenskapliga utbildningens funktion i samhället inte kommer i grundläggande motsättning till den vetenskapliga teorin – produktivkrafternas utveckling är nödvändig för den kapitalistiska mervärdesproduktionen.

Med de samhällsvetenskapliga teorierna förhåller det sig alldeles tvärtom. Trots samhällsvetenskapernas genombrott med Marx, Engels m.fl. genom grundandet av den historiska och dialektiska materialismen, har den s.k. samhällsvetenskapliga eller beteendevetenskapliga utbildningen bevarats inom ramarna för den dominerande ideologin – och själv producerat och reproducerat denna. Detta kan enklast förklaras av att den s.k. samhällsvetenskapliga utbildningen har en politisk och ideologisk funktion, som strider mot en vetenskaplig behandling av statens funktion i klasskampen.

Social selektionsfunktion

Hela utbildningssystemet kan ses som ett socialt selektionsinstrument för att finna lämpliga individer till alla de funktioner som vi tagit upp.

Det har från socialdemokratins sida talats om utbildningen som ett jämlikhetsinstrument. När det gäller högre utbildning har det i åtskilliga undersökningar klart visats att den sociala rekryteringen missgynnar de dominerade klasserna, att studerande från arbetarklassen och socialgrupp III visserligen har ökat sin procentuella andel inom den högre utbildningen genom utbildningsexplosionen, men att den sociala rekryteringen ändå är oerhört skev. På motsvarande sätt har visats att rekrytering och utbildning till högre samhällsbefattningar, till centrala beslutsfunktioner i stat och företag till övervägande delen sker från den härskande klassen. Vi menar att dessa undersökningar dock har haft den nackdelen att de ofta varit alltför fixerade vid en ideologisk jämlikhetsproblematik, som om utbildningen skulle kunna upphäva klasserna och klassmotsättningarna i ett kapitalistiskt samhälle om man breddar den sociala rekryteringen något! I stället borde man utförligare undersöka undervisningens förändrade funktion i de monopolkapitalistiska samhällsformationerna, och olika sociala skikt eller klasser som bärare av dessa ändrade funktioner (en student från arbetarhem som blir personalvårdskonsulent i ett företag blir bärare av en annan social funktion och får en annan klasstillhörighet än om han blivit arbetare — men detta ändrar inte förhållandet mellan arbetarklassen och de dominerande klasserna).

Utbildningens funktion och studenternas ställning i klasskampen

Mot bakgrund av vad vi ovan sagt om studenternas övergångssituation och deras framtida yrkesfunktioner ekonomiskt, politiskt och ideologiskt — den stora majoriteten kommer att falla utanför kategorin produktiva arbetare och utgöra olika skikt av småbourgeoisien — menar vi att det är ganska självklart med slutsatsen att kampen bland studerande bör koncentreras på politisk och ideologisk kamp i första hand kamp mot utbildningens politiska och ideologiska funktion: Politiskt, på yrkesutbildningen till *statens* politiska funktioner i klasskampen; ideologiskt, på hela *utbildningssystemets* dominerande funktion att producera och reproducera den dominerande ideologin i samhällsformationen. Den stora kategori studenter som skall bli bärare av statens politiska funktion och av den dominerande ideologin menar vi omöjligt kan sägas ha ”objektiva klassintressen” som med arbetarklassens — oavsett lönenivå och anställningsvillkor (detta i polemik med KFml som menar att den stora majoriteten av studenterna har objektiva klassintressen som sammanfaller med folkets och arbetarklassens, vilket leder KFml till att starkt framhäva den fackliga ekonomiska intressekampen). Genom ändrade klasskampsförhållanden i flera av de utvecklade monopolkapitalistiska samhällsformationerna och genom en omfattande politisk kamp bland studenterna kan dock ett större skikt av dessa ställa sig på arbetar-

klassens sida i klasskampen och därigenom få sociala intressen som i stort sett sammanfaller med arbetarklassens (som t.ex. majrevolten i Frankrike).

Vi sammanfattar kort vår egen uppfattning innan vi tar upp studentrörelsen i Sverige och de olika politiska linjerna till diskussion. Genom en ideologisk och politisk kamp kan grupper av studenter (liksom intellektuella och andra icke-produktiva sociala grupper överhuvud) få politiska och ideologiska intressen som överensstämmer med arbetarklassens. En politisk och ideologisk kamp mot utbildningens funktion i klasskampen och ideologi-produktionen förutsätter samtidigt en viss teoretisk eller vetenskaplig analys av samhället och således också en viss marxistisk skolning bland de studerande. Bortsett från spontana revolutionära uppsvingperioder, kan inte kampen bland studerande utvecklas utan att integreras ideologiskt och politiskt, om den saknar en vetenskaplig marxistisk grundval.

Det finns inga objektiva klassintressen som gör majoriteten av studenterna till revolutionärer eller till arbetarklassens eller folkets allierade. Först genom en medveten och revolutionär politisk kamp bland studenter eller genom ändrade klasskampsförhållanden i hela samhället skapas dessa gemensamma intressen mellan ett skikt av studenterna (revolutionärer och sympatisörer) och arbetarklassen (då kan man möjligen tala om sammanfallande objektiva intressen).

Studentrörelsen i Sverige

Några förutsättningar för en revolutionär massrörelse

I Sverige liksom i de flesta andra monopolkapitalistiska samhällsformationer uppkom en spontan massrörelse bland studenter, vilken sedan utvecklades i revolutionär riktning. Massrörelsen har naturligtvis sin förklaring i att en mängd ekonomiska, politiska och ideologiska motsättningar och förskjutningar i samhällsformationen ansamlas och åstadkommer politiska och ideologiska underströmmar och effekter på klasskampen, på klassmotsättningarna i samhället. Vi kan inte närmare ange vilka olika motsättningar och faktorer som varit av avgörande betydelse för studentrörelsens uppkomst, det skulle förutsätta en konkret analys av de olika monopolkapitalistiska samhällsformationerna under denna period — en analys som i stor utsträckning återstår att utarbeta. Men vi ska göra en kort uppräknig av några mer eller mindre självklara och andra kanske bara tänkbara politiska och ideologiska förhållanden, som kan ha varit av betydelse. (Samtidigt vill vi understryka att det inte går att utelämna den konkreta analysen av strukturerna i samhällsformationen eller av klasskampsförhållandena när man ska bygga upp en politisk strategi.) Uppräknigen blir delvis en sammanfattning av vad vi tidigare tagit upp:

(1) Motsättningarna i den dominerande ideologin i de monopolkapitalistiska samhällsformationerna: förskjutning från det kalla krigets antikommunism till ett politiskt integrationstänkande, internationellt tekniskt "bistånd", utveckling och samarbete m.m. USA:s imperialistiska angreppskrig i Vietnam ställs i fullständig kontrast till denna förskjutning från kalla kriget-ideologin till en fredlig samexistensideologi, u-hjälptänkandet o.dyl. Vietnamkriget får härigenom en helt annan politiskt radikaliserande effekt än t.ex. Korea-kriget.

(2) De ökade klassmotsättningarna internationellt och nationellt bemöts av de monopolkapitalistiska staterna med metoder som står i strid med den dominerande ideologin. Ökad svält och utsugning möts med ökat politiskt-militärt förtryck (mot gerillarörelser, mot Black Powerörelser osv.) i motsättning till ideologins paroller om hjälp, bistånd, samarbete, integration, konfliktlösning, jämlikhet osv.

(3) Massutbildningen. En stark expansion av den högre utbildningen, bl.a. till följd av produktivkrafternas utveckling och dessas motsättning till de monopoliserade produktions-

förhållandena, en expansion som efterhand kräver styrning och planering för att kunna anpassas till olika funktioner i samhället. Staten ingriper för att i första hand anpassa den s.k. samhällsvetenskapliga utbildningen.

(4) Politiska och ideologiska effekter av den snabba omställningen av utbildningens funktion: Utbildningsideologin förändras från den ”fria”, ”allmänbildande”, ”objektivt vetenskapliga” universitetsutbildningen, till en utbildning direkt kopplad till statens funktioner på alla nivåer, framför allt statens ingripande i klasskampen (från laissez-faire-ideologi till interventionsideologi). Motsvarande ideologisk omställning beträffande formerna för utbildningen: från auktoritärt, fristående och individualiserat undervisningssystem till krav på integration, samarbete, demokrati, mm Den ideologiska omställningen bland studenterna beträffande demokratisering, internationell hjälp, sociala reformer och ”förbättringar” av samhället o.dyl. går långt utöver de snäva ramarna för den statliga centrala och lokala byråkratin, och utvecklas i radikaliserande riktning, när statsapparaten tekniska besparingsreformer av utbildningen och marginella övriga ”reformer” står i sådan kontrast till den ideologiska omställningen — och i revolutionär riktning när den ideologiska radikaliseringen möts med ökad repression mot de militanta studenterna.

(5) Kulturrevolutionen i Kina raserade många borgerliga föreställningar om ”kommunistisk diktatur”. Det kinesiska kommunistpartiets hårda kritik av utvecklingen i Sovjet underlättade för många radikala studenter och andra en brytning med de ”stalinistiska” traditionerna i de traditionella kommunistpartierna — en ideologiskt viktig revolutionär frigörelse.

(6) Under våren 1968 inträffar flera politiskt polariserande och radikaliserande internationella framgångar eller skärpningar i klasskampen, först och främst Tet-offensiven i Vietnam och oppositionen mot Vietnamkriget i USA; undantagslagarna som ska införas i Tyskland väcker massiva protester och studentdemonstrationer; SDS-aktioner mot Springer-pressen; Rudi Dutschke skjuts; en omfattande studentaktionism i flertalet monopolkapitalistiska samhällsformationer.

Demobiliserande faktorer: USA:s taktiska ”freds”utspel som tar form i slutet av våren 1968, får dock antagligen senare en något demobiliserande effekt på det spontana uppsvinget, bombningarna över Nord-Vietnam begränsas något och Johnson drar sig gråtande tillbaka från följande presidentperiod för att dämpa oppositionen mot Vietnamkriget.

På samma sätt kan den svenska regeringens utspel – med Vietnamhjälpen (som inte blev av) och med erkännandet av Nordvietnam senare – ha haft en viss (avsedd) demobiliserande effekt på studentrörelsen och det allmänna uppsvinget. Palmes och regeringens ”utspel” med den uppmjukade UKAS och ”försöksdemokrati” (FNYS) kan också förutsättas ha haft en avsedd demobiliserande effekt på studentrörelsen, särskilt som UKAS gjorts till den helt dominerande frågan. Samma förhållande kan antas gälla för regeringens nej till ASEA:s medverkan i Cabora-Bassa-projektet. Vietnamrörelsens progressiva utveckling föregår det större studentrörelseuppsvinget och skapar en mängd medvetna revolutionära militanter. Även om det är fel att starkt skilja vietnamrörelsen och studenterörelsen – vietnamrörelsen måste ses som en tidig del av det allmänna uppsvinget och som en initierande del av massrörelsens utveckling – så kommer vi här att utelämnat en närmare beskrivning av vietnamrörelsens betydelse för studentrörelsen, eftersom vi tror att vietnamrörelsen är ganska välkänd. (En annan avgränsning som vi tänker göra gäller den s.k. rebellrörelsen som uppstod inom Clarté och KFml i början av 1968 och som agerade i vietnamrörelsen. Rebellrörelsen kan delvis ses som en ideologiskt inspirerad effekt av kulturrevolutionen i Kina. ”Rebellerna” bestod av olika riktningar, dels den s.k. appellinjen som bygger på teorin om den mutade arbetarklassen i imperialist-

länderna, dels ultramaoistiska grupper, som ville upprätta röda garden och kopiera kulturrevolutionen. Gemensamt för rebellerna var en oerhört hård kritik av KFml, Clarté och de av KFml dominerade förenade FNL-grupperna, DFFG. Effekten var en stor organisatorisk och politisk försvagning av Clarté och KFml under i första hand våren och sommaren 1968.)

Den fackliga enhetsfrontslinjen

Vi skall först allmänt försöka bestämma innebörden av det vi kallar den fackliga enhetsfrontslinjen innan vi genom några exempel försöker se hur denna linje uppkommit och utvecklats på olika universitetsorter. Vi tror att innebörden blir klarare om vi ställer KFml:s synpunkter i polemisk kontrast till våra egna genom att kommentera centrala citat ur KFml:s broschyr *Studenterna och den socialistiska revolutionen* (Marxistiska forum, Uppsala aug–sept 1968):

(1) Beträffande studenternas ”objektiva situation” och ”objektiva intressen”.

Studenternas klassmässiga tillhörighet bestäms framför allt av deras förhållande till produktionsmedlen när de kommer ut från universiteten. Studenterna är en heterogen grupp. En mycket liten minoritet går till toppbefattningar inom industri och statlig byråkrati och länkas samman med kapitalets intressen. En annan minoritet blir självständiga mindre företagare med både motsättningar till och sammanfallande intressen med storfinsans. Men den stora majoriteten blir lönearbetande tjänstemän i industri, statlig byråkrati, undervisningsväsen osv. Den senare gruppen har börjat och kommer att få sin ekonomiska situation förändrad, och för de allra flesta blir det försämringar med stigande arbetslöshet och även försämrade löneförhållanden. Deras intressen sammanfaller i allt väsentligt med arbetarnas och övriga tjänstemäns. (s. 24-25)

Vad betyder då lönen för akademikernas klasstillhörighet? Svaret är att lönens storlek i och för sig har inget som helst med klasstillhörighet att göra. Den grundläggande motsättningen i vårt samhälle går inte mellan låg- och höglönegrupper utan mellan dem som äger produktionsmedel och dem som bara äger arbetskraft, mellan dem som utsuger och dem som utsugs. (s. 23)

Vår kommentar: Det förefaller som om KFml menar att *akademikerna* skulle vara utsugna, dvs vara produktiva, mervärdesskapande, arbetare, vilket som vi tidigare visat endast gäller det fåtal akademiker bl.a. ingenjörer och tekniker, som är direkt knutna till produktionen. (Denna farhåga bekräftas längre fram i broschyren och av de politiska slutsatser som KFml drar.)

Frågan gäller för den delen inte heller om en person är hög- eller lågavlönad utan om han är utsugare eller utsugen, lever på andras eller sitt eget arbete. Det är därför alldeles riktigt att ta upp studenternas ekonomiska och sociala problem och slå vakt om studenternas intressen. (s. 53)

Vår kommentar: Man får här uppfattningen att studenterna är eller kommer att bli produktiva arbetare eller i varje fall att studenterna lever på ett eget arbete, att de är eller blir utsugna, vilket alltså är helt felaktigt, och att studenterna *oberoende av politiska ställningstagande* har objektiva gemensamma intressen, vilket också är helt felaktigt, men inte en så egendomlig slutsats om studenterna definieras som produktiva arbetare. Grundfelet är att KFml endast utgår från att klassintresset bestäms ekonomiskt — men även KFml:s ekonomiska bestämning av studenternas klassintresse är alltså felaktig.

(2) KFml:s politiska bedömning och taktiska slutsatser:

Enligt vår uppfattning är den politiska medvetenheten i dagens Sverige definitivt inte så hög, bland studenter eller andra, att folk i massomfattning klart förstår att det är det kapitalistiska systemet som är roten till samhällets orättvisor och förtryck ... Frågan står inte om folkets revolutionära maktövertagande inom den närmaste framtiden och därför är det otänkbart att ställa rena ’socialistiska’ paroller som grund för aktioner som kan få verklig massomfattning.

Det är därför fel att idag söka göra frågan om socialismen till grundval för studentrörelsen och dess konkreta aktioner.

Vår kommentar: Det är kanske riktigt att utesluta socialistiska paroller om man som KFml har för avsikt att organisera majoriteten av studenterna i facklig intressekamp — då får man skapa en front mellan borgerlig och socialistiska studenter. Men om vi ser på studentrörelsen i Sverige och andra länder har den hela tiden framstått som klart socialistisk även om KFml inte velat detta. Man behöver bara tänka på studentrörelsen i Frankrike våren 1968; skulle den inte ha ställt socialistiska paroller om KFml fått bestämma?

I *praktiken* menar vi att frågan för eller emot socialism och revolution har varit överordnad (överbestämmande för) den mera fackliga intressekampen bland studenter. Vi menar att det även vid en marxistisk analys av studenternas ställning i klasskampen i allmänhet måste vara den politiska kampen som dominerar över den ekonomiska eftersom studenternas ekonomiska eller fackliga intressen beror på vilken sida studenterna ställer sig på i klasskampen, socialistiska studenter som stöder arbetarklassen har andra intressen än borgerliga studenter som stöder det bestående kapitalistiska samhället. Vi ger några exempel på intressefrågor där inriktningen är klart politiskt överbestämd: Kurslitteraturens innehåll, undervisningens utformning, antalet samhällsvetare av viss typ t.ex. arbetspsykologer eller arbetssociologer, löner, anställningsvillkor för dessa liksom därmed frågan om spärrar eller inte spärrar för olika utbildningskategorier — allt detta måste underordnas den politiska kampen. Förtydligande: På samma självklara sätt som bättre löner och säkrare arbetsvillkor för t.ex. jurister, poliser eller militärt anställda inte är något självklart krav för revolutionärer, är det inte heller *självklart* när det gäller akademiker eller studenter, eftersom dessa grupper i sin helhet inte utgör en del av arbetarklassen eller ett stöd i arbetarklassens kamp. Endast om den ekonomiska eller fackliga kampen är politiskt mobiliserande i progressiv riktning har den något värde ur socialistisk synpunkt. Clartés entydigt positiva ställningstagande i SACO-konflikten kan ses som ett förebud om den felaktiga intressekampen i studentrörelsen. Att KFml:s intressekampspolitik är felaktig beror dels på att det inte är så att alla samhällsklasser utom bourgeoisien — eller enligt KFml den monopolkapitalistiska fraktionen av denna klass — har gemensamma intressen i alla lägen, dels på att klassintressena inte enbart är ekonomiska. De grupper som vi kallat politiska och ideologiska funktionärer, som alltså inte producerar något mervärde utan i likhet med andra icke-produktiva grupper antingen är självförsörjande genom eget arbete eller lever på det av arbetarna producerade mervärdet, har arbetarklassen ingen intressegemenskap med om dessa gruppers funktion är att motarbeta arbetarnas politiska och ekonomiska kamp. Först om dessa grupper, eller delar av dessa, dvs i första hand de progressiva skikten av småbourgeoisien, politiskt förenar sig med arbetarklassens kamp kan man tala om gemensamma klassintressen. Småbourgeoisien står inte på samma sätt som arbetarklassen i klar intressemotsättning till bourgeoisien, eller den härskande klassen, även om den är förtryckt, eftersom småbourgeoisien inte producerar mervärde.

(3) På grund av att KFml tar majoriteten av studenternas intressen för objektivt givna, och som sammanfallande med arbetarklassens oberoende av studenternas politiska ställning, förordar KFml en facklig intressekamp och en facklig front av så många studenter som möjligt:

I det inledande kapitlet konstaterades hur studenterna idag får allt svårare att få pengarna att räcka till, hur de genom hetsen i studierna drivs till nervösa besvär och sjukdomar och hur arbetslöshetens spöke hotar stora grupper efter examen. (s. 48)

Medan de krav vi tidigare berörde framför allt kommer att gälla lokala frågor (hyror, studiesituationen, kårbyråkratin) så rör UKAS hela landet och vi har möjlighet att samordna våra aktioner till en massiv proteststorm?

Om vi fastslagit att det svåraste hotet mot den stora massan av studenter idag utgörs av

monopolkapitalets, regeringens och kårbyråkraternas försök att genomföra UKAS står vi inför uppgiften att stoppa UKAS.

Därför måste vi skapa en enhetsfront bland det största möjliga antal studenter för att stoppa UKAS. I denna enhetsfront måste vi ha all vår självständighet och frihet att kritisera andra organisationer och enskilda. Vi har olika uppfattningar i många frågor. Men det viktiga för närvarande är att stoppa UKAS. (s. 52)

KFml har sedan denna analys skrevs i *Studenterna och den socialistiska revolutionen* efter kårhusockupationen i Stockholm inte på märkbart sätt ändrat sin analys, sin taktik eller sin strategi i kampen vid universiteten. Trots att UKAS infördes hösten 1969 i något modifierad form har KFml fortfarande kampen mot UKAS som huvudfråga. Detta framgår klart av följande utdrag ur Facklig Studentfronts principprogram i mars 1970 (Göteborg):

Facklig Studentfront ser som sitt långsiktiga mål att organisera majoriteten av studenterna i kamp för sina fackliga intressen. Endast genom att ena och organisera studenternas massa kan vi nå framgång och få våra krav tillgodosedda. För att nå vårt mål måste vi bygga upp en frontorganisation, dvs en organisation som kan innefatta personer med skilda politiska åsikter, enade kring gemensamma konkreta krav.

Genomförandet av PUKAS-reformen medför en skärpning av de redan tidigare svåra förhållandena och drabbar direkt alla studenter. UKAS är också grunden för kommande universitetsreformer. Följaktligen måste en organisation som vill företräda studenternas intressen sätta kampen mot UKAS som huvudfråga. Facklig studentfront strävar efter att mobilisera studenterna i kampen mot UKAS, men försöker också allteftersom arbetet utvecklas och organisationen växer i styrka att ta upp andra för studenterna viktiga frågor, t.ex. hyror och studiemedel.

Facklig Studentfront är fristående från studentpolitiska föreningar och politiska partier. Studenternas kamp får emellertid inte föras isolerat från lönearbetarnas och de förtryckta folkens kamp.

Frontresonemanget

Enhetsfrontstanken har av allt att döma i lika stor utsträckning sin grund i KFml:s försök att tillämpa frontprinciper tagna ur de kommunistiska traditionerna, som i KFml:s analys av studentmajoritetens ”objektiva” ekonomiska intressen. Så gott som alla militanter i studentrörelsen i Sverige var under våren och sommaren 1968 ganska främmande för enhetsfrontsresonemanget (frontbegreppet togs upp mycket vagt i Vietnamrörelsen), dels på grund av okunnighet när det gällde kommunistiska traditioner, dels därför att ingen utförligt redogjorde för principerna bakom fronttanken. (Någon utförligare sådan redogörelse har vi fortfarande inte sett från KFml:s sida) Vi menar att enhetsfrontsresonemangets uppkomst helt naturligt måste förklaras med att den ledande kadern i KFml tillförde dessa principer genom Clarté och sina militanter inom studentrörelsen, eftersom enhetsfrontstanken var så okänd inom studentrörelsen själv, medan däremot den ledande och den äldre kadern inom KFml bättre kände till den kommunistiska traditionen, och t.ex. den demokratiska folkfronten mot fascismen under andra världskriget. Eftersom vi inte känner till någon klar redogörelse från KFml:s sida måste vi försöka oss på en rekonstruktion av deras enhetsfrontsresonemang: Monopolkapitalet är på offensiven. Huvudmotsättningen går mellan folket och monopolkapitalet. Studenterna är en del av folket. Förtrycket mot folket ökar kontinuerligt. Det gäller att organisera så många som möjligt i försvar för sina intressen. Arbetare, tjänstemän, akademiker och studenter har i huvudsak gemensamma intressen. Allt som monopolkapitalet tar i den ekonomiska kampen berövas folket — och allt folket tillkämpar sig berövas monopolkapitalet. I denna fackliga, ekonomiska intressekamp kan folket successivt komma till insikt om sina intressen och i ett senare stadium av klasskampen inse nödvändigheten av en socialistisk revolution. (En anti-imperialistisk front som Vietnamrörelsen kan dock ställa mobiliserande politiska paroller, men de får enligt KFml ej vara socialistiska.) Det gäller närmast att organisera så många

arbetare, tjänstemän, akademiker och studenter som möjligt i facklig intressekamp, i olika intressekampsfrenter som senare kan förenas. Eftersom monopolkapitalet är på offensiven och förtrycket mot alla klasser och skikt inom folket ökar, gäller det att först organisera en *försvarskamp* för folkets gemensamma ekonomiska intressen, som först i ett senare stadium (när hela folket är organiserat) kan övergå i en offensiv politisk kamp mot monopolkapitalet.

Denna fronttaktik skiljer sig på många punkter från den som kommunister vid andra historiska tillfällen har använt. Det är inte fråga om en front mellan olika politiska organisationer inom arbetarklassen, såsom fronten mellan socialdemokrater och kommunister efter 1921 års Kominternkongress.

Det är heller inte fråga om politiska fronter eller klassallianser; som *folkfronterna* under andra världskriget vilka var en allians mellan borgerligt demokratiska grupper och kommunister i kamp mot fascismen; eller som den antiimperialistiska fronten i Kina mellan kommunister och borgerliga demokrater eller nationalisterna (klassallians mellan arbetare, bönder, småbourgeoisie och nationell bourgeoisie) i försvarskriget mot den japanska imperialismen.

KFml:s enhetsfrontsresonemang bygger till skillnad från folkfronterna eller de anti-imperialistiska fronterna inte på någon klart angiven *politisk målsättning* i en given historisk situation utan på ett ekonomiskt intressekamp-resonemang där de politiska målsättningarna ska tillföras först i ett senare skede. Till skillnad från andra fronter bygger KFml inte heller på samarbete mellan *existerande organisationer* utan på individer utanför dessa. När det gäller studentfronterna är detta delvis naturligt eftersom studenterna är ett ganska oorganiserat och nytt historiskt socialt skikt.

I praktiken har endast studenter till vänster om socialdemokratin organiserats i fronter av typ SDS och 27-majrörelsen i Stockholm. Studentkårerna och de inom dessa arbetande politiska organisationerna och kårpartierna till höger om Clarté och VUF har inte setts som uttryck för den fackliga intressekampen utan som en kårbyråkrati, som handlar uteslutande i eget intresse. Även om detta i viss utsträckning varit riktigt — det är naturligtvis fel att utesluta de ideologiska och politiska faktorernas betydelse t.ex. reformismens — har det inneburit att 27-majrörelsen och SDS-organisationerna uppfattats som politiska organisationer, som revolutionära eller allmänt socialistiska. (Hur skulle kårhusockupationen eller en paroll som stoppa UKAS kunna uppfattas som främst facklig intressekamp, när antikapitalistisk och socialistisk propaganda dominerat och kända socialister och revolutionärer stått i ledningen?)

I Göteborg har SDS dessutom ställt upp i kårvalet och bekämpat sossar, liberaler och helt reaktionära grupper — sossarna som gick under beteckningen Socialisterna karaktäriserades av SDS framgångsrikt som huvudmotståndare i valet våren 1969. Där Clarté själv ställt upp i kårvalet, vilket varit det normala på de flesta kårorter, har av naturliga skäl studenter inte kunnat dra någon skarp gräns mellan Clartés fackliga program och Clarté som revolutionär, kommunistisk studentorganisation. Mot bakgrund av dessa påpekanden menar vi att det inte hittills varit möjligt för KFml eller Clarté att i praktiken framgångsrikt tillämpa någon typ av de enhetsfrontsprinciper man känt till från de kommunistiska traditionerna och inte heller den nykonstruerade typ av enhetsfront som KFml och Clarté bygger på facklig intressekamp bland studenter (— en intressekamp vilken som vi visat bygger på felaktiga utgångspunkter när det gäller bestämningen av klasstillhörighet och klassintressen —).

Studentrörelsens utveckling vid universiteten

Stockholm

Kårhusockupationen den 24-27 maj 1968 betecknade både det större genombrottet och kulmen för studentrörelsen i Stockholm. Den kom till på initiativ av VUF och VSK, som ganska länge bedrivit en propagandakampanj mot UKAS. Vänsterns Studentklubb var ganska löst knutet till VUF vid denna tid och som politisk organisation betraktad i huvudsak en effekt av det spontana studentuppsvinget.

Kårhusockupationens huvudfråga gällde UKAS och hur UKAS skulle stoppas. KFml och Clarté hade i likhet med andra politiska grupperingar under Kårhusockupationen ingen klar strategi för studentrörelsen. Men den ledande KFml-kadern hade av allt att döma en strategi klar, som gick ut på intressekamp bland studenter och att stoppa UKAS genom att ena största möjliga antal studenter i denna kamp. 27-majmanifestet som antogs innan ockupationen upphävdes, avspeglar delvis KFml:s senare klart utarbetade strategi: parollerna begränsas till STOPPA UKAS och BEKÄMPA KÅRBYRÅKRATIN (i utarbetandet av 27 majmanifestet deltog bl.a. Gunnar Bylin, KFml). VSK och VUF hade ingen klar linje eller strategi för studentrörelsen, men man ville inte begränsa kampen till i huvudsak intressekamp, snarare förordade man en allmänsocialistisk inriktning.

27-majrörelsen som bildades i Stockholm som resultat av kårhusockupationen kom att domineras av KFml:s och Clartés linje i studentrörelsen. VSK och VUF som i strid mot Clarté och KFml förordade en större tonvikt på politisk kamp — en antikapitalistisk enhetsfront i stället för en intressekampsfront, och politiska konfrontationer i konsekvens med det spontana uppsvinget — lämnade 27-majrörelsen i december 1968, sedan KFml och Clarté tagit avstånd från en ockupation av UKÄ, som VSK och VUF sedan ganska misslyckat försökte genomföra på egen hand.

Bl.a. på grund av den politiska splittringen mellan VSK/VUF och Clarté, men också inom Clarté och KFml i Stockholm, fick 27-majrörelsen aldrig någon genomslagskraft som organisation. Efter VSK:s utträde blev 27-majrörelsen om möjligt ännu svagare.

Om vi närmare ser hur den fackliga enhetsfrontlinjen utvecklades i Clarté i Stockholm kan detta också belysa förvirringen i 27-majrörelsen.

På Clartés kongress i mars 1968 hade ingen klar linje i universitetspolitiken framkommit. Clartés kamp för socialism på skolor och universitet uttalades som allmänna riktlinjer. VSK hade före ockupationen ett möte med Clartés studentklubb i Stockholm för att kunna ordna ett gemensamt protestmöte mot UKAS. Clarté bedömde inte aktionerna mot UKAS som så viktiga att man ville ställa upp tillsammans med VSK. Kampen mot de s.k. rebellerna inom Clarté och mot VUF:s revisionism ansågs antagligen sam betydelsefullare. Att göra UKAS till huvudfråga för facklig intressekamp bland studenter framstod som en möjlig strategi för Clarté i Stockholm först genom kårhusockupationen. Oklarheten om målsättningen och strategin för 27-majrörelsen var dock ganska stor inom Clarté under hela sommaren och början av hösten 1968.

Det var först senare under hösten som KFml och Clarté i strid mot VSK kunde enas om den fackliga enhetsfrontlinjen bland studenter, trots stor osäkerhet om vad en enhetsfront egentligen skulle innebära. Clarté och KFml var förmodligen ganska försvagade av striden mot rebellrörelsen. Det förekom under sommaren inga fraktionsmöten inom KFml-kadern i Stockholm som förberedelse för 27-majrörelsens möten, inte heller några styrelsemöten i KFml. Trots detta drev den ledande KFml-kadern i diskussionerna en linje, som gick ut på att det var ett politiskt misstag av Clarté att anta 27-majmanifestet, eftersom detta uppfattades som socialistiskt, och att det därigenom stötte bort icke-socialister från 27-majrörelsen. Även KFml:s styrelse var länge splittrad när det gällde 27-majmanifestet.

Först sent på hösten 1968 enades KFml-kadern, som arbetade i 27-majrörelsen, och KFml:s styrelse om att ta bort det alltför ”socialistiska” 27-majmanifestet (förmodligen beteckningar som ”storfinans”, ”kapitalismens princip om profitmaximering” som användes vid förklaringen av parollerna ”Stoppa UKAS” och ”Bekämpa kårbyråkratin”). Sammanfattningsvis kan man säga, att Clartés fackliga enhetsfrontlinje i Stockholm inte haft särskilt stor genomslagskraft. Genom sin brytning med Clarté i 27-majrörelsen har inte VSK lyckats skapa något alternativ i studentrörelsen trots vissa försök (genom aktionen på pedagogiska institutionen kom ett omfattande spontant uppsving till stånd, men kampen utvecklades inte längre än till fackligt ställda intressekrav).

Göteborg

Den avgörande skillnaden mellan Göteborg och Stockholm när det gäller utvecklingen av den fackliga enhetsfronten är att SDS i Göteborg får en mycket starkare ställning än 27-majrörelsen, att SDS (också) blir ett studentkårsparti, och att SDS först organiseras på ett allmänsocialistiskt program. SDS blir strax efter sitt bildande (febr -68) den helt dominerande studentorganisationen, som i sig delvis integrerar Clarté (som organisation) medan Vänsterns Studentklubb, Internationella Studentklubben och en vänsterminoritet av Socialdemokratiska Studentklubben helt går upp i SDS. I programmet heter det att ”SDS skall verka bland studenterna i Göteborg som en gemensam front mot imperialism och monopolkapital och för studerandes och arbetares gemensamma intressen”. Programmet innehåller parollerna ”Bekämpa USA-imperialismen, Stöd de nationella befrielse-rörelserna, Stöd FNL, Mot kapitalismen, För demokrati, Studerande förena er med arbetarna i kampen mot monopolkapitalet”. Till kårvalet ställde SDS även parollerna ”Bekämpa UKAS, Sänk hyrorna, Slopa Kårobligatoriet”.

SDS startade alltså som en bred allmänsocialistisk studentorganisation, med stark internationell inriktning. Fram till våren 1970 — då SDS formellt ombildas till Facklig Studentfront — har organisationen genomgått en successiv omvandling till en renodlat facklig intressekamp-organisation (som framgår av vårt tidigare citat ur Facklig Studentfronts program). Vi skall ta upp några punkter i denna utvecklingskedja.

Den fackliga studentfrontlinjen började diskuteras på allvar i SDS först under hösten 1968. Dessförinnan hade den tagits upp inom Clarté. Clartés centralstyrelse i Stockholm tog av allt att döma tidigt under sommaren upp 27-majrörelsens huvudparoller ”Stoppa UKAS” och ”Bekämpa kårbyråkratin”, som mönster för enhetsfronter i Studentrörelsen i hela Sverige. Clarté hade även ett sommarläger där Göteborgssektionen starkt kritiserades.

På en konferens i Göteborg den 28-29 sept -68 diskuterades möjligheten av en gemensam strategi för studentrörelsen i Sverige. Där ställdes från 27-majrörelsens och Uppsala SDS:s sida kampen mot UKAS och den fackliga intressekampen emot andra grupper mera allmänsocialistiska linje. SDS i Göteborg var liksom Clartésektionen splittrad i strategifrågan. Den ledande Clartékadern hade dock tagit ställning för den fackliga intressefrontlinjen, och började med fraktionsmöten i Clarté före SDS-mötena. Därmed påbörjades en strid inom SDS som pågick fram till våren -69. Den resulterade slutligen i SDS nedläggning och Facklig Studentfronts etablering (mars 1970).

I praktiken framstår SDS under 1968 som en allmänsocialistisk och anti-imperialistisk frontorganisation, framförallt genom de lyckade aktionerna mot ASEA:s medverkan i Cabora Bassa-projektet. (Ockupationen av ASEA-Skandias affärer och Enskilda Bankens lokalpalats i Göteborg) Aktionen möjliggjorde en hård debatt med tacksam ”avrättning” av en ASEA-direktör och en bankdirektör inför 1.200 personer.

Efter ändlösa program- och principdiskussioner tillkom på senhösten 1968 ett ganska utförligt allmänsocialistiskt och antiimperialistiskt programförslag, som satte in PUKAS i ett allmänt perspektiv på de kapitalistiska samhällenas utveckling. Mot detta program-

förslag författade några clartéister ett annat, som förespråkade den fackliga enhetsfrontlinjen. Vårterminen 1969 startade därför med stora motsättningar inom SDS inför förestående årsmöte och kårval. Programfrågan löstes genom att man antog ett parollprogram, som uttryckte en kompromiss. I realiteten var dock Clartés dominans vid denna tid så stor inom SDS att det både i kårvalet och senare 1969 blev UKAS-frågan och den fackliga intressekampen som satte sin prägel på SDS.

I jämförelse med de andra SDS-organisationerna och 27-majrörelsen har SDS i Göteborg utan tvekan varit den starkaste och mest seglivade organisationen. Tidigt startades bostadsgrupper som SDS basgrupper inom olika delar av staden. Sommaren 1969 ersattes bostadsgrupperna med institutionsgrupper, vilka skulle höja beredskapen när UKAS infördes, men som snarare hade motsatt effekt. Efter UKAS införande hösten 1969 präglas SDS av påtaglig passivisering.

En konsekvens av intressekampens dominans i SDS har varit, att studier om UKAS har satts före bredare socialistiska eller marxistiska studier. Kampen mot innehållet i den borgerliga undervisningen, kritisk eller vetenskaplig seminarieverksamhet har hållits tillbaka för att inte splittra upp intressekampen bland studenterna med ”risk” för en kamp mellan socialistiska och borgerliga studenter.

Det nya principprogrammet för Facklig Studentfront i mars 1970 föregicks åter av en programstrid som delvis motsvarade de tidigare, men denna gång var oppositionen mot Clarté reducerad till en mycket liten minoritet. Det innebär dock inte att Facklig Studentfront på något sätt blivit starkare. Som vi inledningsvis påpekade måste organisationens borgerliga attitydundersökningar, som är avsedd att utgöra underlag för den fortsatta strategin, tolkas som ett allvarligt krissymtom på KFml:s och Clartés linje i studentpolitiken och en reformistisk avvikelse av anmärkningsvärd grad.

Umeå

Umeå utgör ett särfall ur studentrörelsesynpunkt p.g.a. Clartés mycket svaga ställning där 1968 och dels p.g.a. att studenternas sociala rekrytering är avsevärt annorlunda än vid övriga universitetsorter — andelen studenter från arbetarklassen är mycket större.

Clartés svaga ställning medförde att det delvis blev andra politiska grupperingar som bar upp det spontana studentuppsvinget. En SDS-organisation bildades under hösten 1968, men denna organisation kom av allt att döma inte att få någon politisk betydelse i Umeå. I december 1968 bildas Umeås radikala demokrater (URD) bestående av oorganiserade socialister, socialdemokrater, liberaler, radikala kristna m.fl. En vagt allmänsocialistisk, antiimperialistisk linje blir dominerande inom URD. Stormöten och en serie arbetsgrupper skapade en relativt stark antibyråkratisk karaktär åt URD. Efter URD:s seger i kårvalet i april -69 sker dock en snabb byråkratisering av organisationen sedan den väl satt sig i kårstyrelsen. URD:s valseger kan antagligen till stor del förklaras med den annorlunda sociala rekryteringen i Umeå.

Även Clarté ställde upp i kårvalet med stöd av FNL-grupperna och en svag VUF-grupp. Den fackliga enhetsfrontlinjen var inte lika markerad i Umeå som i Clarté-valen på andra kårorter. Efter valet inledde redaktionen på Vertex (Umeå studentkårs tidning) en strejk för högre lön, och fick stöd av Clarté i sin lönekamp. URD var beroende av Clartés stöd i kåren. Vertex-konflikten innebar dock att Clarté bröt med URD, vilket kom att påskynda den påbörjade byråkratiseringen och sönderfallet av URD. Samtidigt förstärktes Clarté och den fackliga enhetsfrontlinjen, som nu för första gången visade sig i en aktion.

Clarté har efter våren 1969 utvecklats till en betydligt slagkraftigare organisation, och har helt gått in för den fackliga enhetsfrontlinjen. Detta framkom klart under hyresstrejken våren 1970 mot studentbostadsstiftelsen. Denna aktion kunde Clarté inte utveckla politiskt,

eftersom syftet var begränsat till att ena så många studenter som möjligt i intressefrågan. Strejken fick avblåsas p.g.a. vräkningshot utan att någon sänkning av hyran hade skett.

Uppsala och Örebro

Striden mot rebellerna i Clarté och KFml i Uppsala fick helt förödande effekter för dessa organisationer och därigenom också på SDS, som var helt dominerat av Clarté. SDS bildades på förvåren 1968 och ställde upp i kårvalen på hösten -68. Men av SDS-listans 20 namn slöt 16 upp på rebellernas sida. SDS lämnades åt sitt öde tills rebellerna och Clartésektionen uteslutits ur Clarté-förbundet. SDS reorganiserades av den nya Clartésektionen, som strikt följde den fackliga enhetsfrontlinjen. Efter rebellstriderna hade inte SDS någon större slagkraft som organisation, varför vi utelämnar den här.

SDS i Örebro, som av naturliga skäl var en ganska liten organisation (litet antal studenter) hade en ”exemplarisk” verksamhet vad gäller tillämpningen av den fackliga enhetsfrontlinjen. Ett omfattande propagandaarbete mot UKAS pågick från organisationens start i september 1968 till våren 1970, då en målsättningsdebatt startade inom organisationen. Målsättningsdebatten resulterade i en omprövning av hela SDS tidigare verksamhet och en alltmer kritisk inställning till den fackliga enhetsfrontlinjen. Under sommaren ägde en snabb politisk utveckling rum inom SDS-gruppen. Kontakter togs med andra till KFml och Clarté kritiska politiska grupper bl.a. Bolsjevikgruppen och Förbundet Kommunist. Dessa kontakter och egna studier av KFml:s politik har lett till att SDS i Örebro upphört som organisation.

Lund

Studentrörelsens utveckling i Lund skiljer sig från övriga universitetsorter framför allt genom att den fackliga enhetsfrontlinjen i praktiken hela tiden varit frånvarande, och att Lunda-sektionen av Clarté från och med senhösten 1968 upphör att driva denna linje i studentrörelsen.

SDS bildades under sommaren 1968 efter det polisbelägrade universitetsjubiléet (som föregåtts av en händelserik vår med Båstadsaktionen och en rad solidaritetsdemonstrationer med kampen i Tyskland och Frankrike). Clarté hade under slutet av vårterminen tagit kontakt med bl.a. Socialdemokratiska Studentklubben för att bilda en SDS-organisation. I SDS blev Clarté den dominerande av dessa båda organisationer. Under hela sommaren 1968 hölls en livlig mötesverksamhet. Ett flertal arbetsgrupper tillsattes för att dra upp riktlinjer för SDS arbete.

I mitten av juli började Clarté föra fram den fackliga intressekampen och enhetsfronten i programdiskussionerna. Detta resulterade efter flera programdiskussioner och programförslag i ett begränsat intressekampsprogram kring de två huvudparollerna ”Stoppa UKAS” och ”Bekämpa kårbyråkratin (programmet påminner mycket om 27-maj-manifestet). Detta program kände sig dock inte många SDS-are bundna av. Kårvalen 1968 blev en problematisk fråga inom SDS. Den starka antibyråkratiska och anti-parlamentariska inriktningen inom SDS gjorde att många var emot att ställa upp i kårvalet. En serie möten tog upp principiella och taktiska frågor om parlamentariskt arbete. De propagandataktiska skälen för att ställa upp vann majoritet inom SDS, samtidigt som enigheten var stor om att studentkåren, — som korporativt, odemokratiskt organ — skulle bekämpas. (SDS fick ca 25 % av rösterna i kårvalet.)

Vi skall först kort summera ramen för SDS fortsatta verksamhet innan vi något närmare tar upp det specifika för studentrörelsen i Lund.

Under hösten -68 och våren -69 var SDS centrum för en serie mer eller mindre spontana aktioner. Någon djupare organisatorisk konsolidering med studier och aktivt basarbete i lokalgrupper ägde dock inte rum, bortsett från några ganska kortvariga perioder. De till

SDS mycket löst knutna institutionsgrupperna kunde inte heller fylla denna funktion av politisk konsolidering, eftersom institutionsgrupperna mest tog upp den borgerliga undervisningens innehåll och utformning på olika institutioner och mindre den politiska kampen.

Under hösten 1969 — dvs efter något mer än ett år — upphörde i praktiken SDS verksamhet. Under våren 1970 gjordes en del försök att återuppliva SDS och studentrörelsen genom några stormöten och målsättningsdebatter med kritik av den fackliga intressekampen. Försök gjordes att samordna de existerande institutionsgruppernas verksamhet, men detta misslyckades. Dessa försök kunde inte hindra den nedåtgående trenden i studentrörelsen eller ge SDS någon organisatorisk styrka.

Skälen till att SDS redan under hösten -69 mer eller mindre fullständigt upphörde att existera var att SDS i stor utsträckning bars upp av olika aktioner, samtidigt som den spontana aktionismen fick en svår knäck efter den våldsamma presskampanjen sedan SDS stoppat kontaktkonferensen med näringslivet i mars 1969. Ytterligare ett skäl var att Clartésektionen koncentrerade sig på internt arbete p.g.a. den långa uppgörelsen med KFml och Clarté från hösten 1968 fram till utträdet ur Clarté i januari 1970. Under hela denna uppgörelse-period förde Clartésektionen aldrig ut sin kritik till SDS, varken av KFml:s ekonomism eller av Clartés och KFml:s fackliga enhetsfrontslinje i studentrörelsen.

Hur dominerande de direkta aktionerna var i SDS verksamhet framgår kanske vid en uppräknings av några av dessa under hösten -68 och våren -69: Aktion mot mexikoolympiaden, mot värnpliktsinskrivningarna, stoppandet av EFL (Ekonomiska forskningsinstitutet i Lund), demonstration mot rättegångarna mot de åtalade vid värnpliktsinskrivningarna, stoppandet av kontaktkonferensen med näringslivet, husockupationerna i samband med allaktiviströrelsen.

Den fackliga intressekampen kom alltså ganska mycket i bakgrunden, men det fanns ingen utarbetad analys eller strategi i SDS, som underordnade intressekampen den politiska kampen. UKAS togs upp framför allt på större möten, som då Palme i februari -69 blev hårt trängd i en UKAS-debatt och avslöjad beträffande Försöksverksamheten med nya samarbetsformer (FNYS). UKAS drevs mera som en politisk fråga än en intressefråga. När det under våren -69 blev klart att det inte skulle vara möjligt att få någon massmobilerings av studenterna emot den av regeringen taktiskt och tekniskt modifierade UKAS — den s.k. PUKAS — kom kampen att framstå som mindre viktig inom SDS. Vid UKAS genomförande hösten 1969 låg SDS verksamhet praktiskt taget nere. Ett försök att bojkotta valen till institutionsnämnder, utbildningsnämnder m.fl. korporativa program inom FNYS, när ”försöksdemokratin” skulle påbörjas, gjordes dock. Bojkottaktionerna lyckades endast vid ett mindre antal institutioner, främst beroende på respektive institutionsgrupps styrka. (FNYS har ändå hittills varit ett fiaskoartat misslyckande för UKÄ och studentkårbyråkraterna, p.g.a. det oerhört låga intresset bland studenterna — i höst har det t.ex. varit nästan omöjligt att skaka fram studentkandidater till de olika institutionsorganen och valen har fått uppskjutas.)

Vissa institutionsgruppers ganska omfattande verksamhet och aktioner mot undervisningens utformning och innehåll kan också ses som positiva undantag eller särfall i studentrörelsen i Sverige. I allmänhet har den direkta kampen på olika institutioner mot utbildningens ideologiska och politiska funktion, mot de borgerliga samhällsvetenskapernas inriktning osv., varit mycket lite utvecklad trots den allmänna krisen i den dominerande samhällsideologin och därmed i hela utbildningssystemets ideologiförmedling. (Indoktrineringskampanjen i SECO:s regi kan ses som en annan typ av undantag. Kampanjen fick en stark polariserande politisk effekt, trots sin svaga förankring på basplanet och KFml:s och Clartés negativa inställning till detta avsteg från den fackliga intressekampen i studentrörelsen.)

Det har främst varit institutionsgruppen i sociologi som lyckats få till stånd en direkt kamp mot undervisningens byråkratiska utformning och borgerligt ideologiska innehåll. Särskilt under hösten 1969 pågick en hård politiskt polariserande kamp på i första hand två- och tre-betygsnivå. På tre betyg varade konflikten hela terminen och majoriteten av studenterna organiserade sina marxistiskt och ideologikritiskt inriktade studier helt på egen hand. Den omfattande kampen om undervisningens inriktning under höstterminen medförde en snabb ideologisk, politisk och teoretisk utveckling i revolutionär marxistisk riktning inom institutionsgruppen, liksom för många andra studenter i de undervisningsgrupper som var berörda av kampen.

Vid vårterminen försökte institutionsgruppen föra de teoretiska och politiska erfarenheterna vidare genom en introduktionskurs som tog upp utbildningens och universitetens funktion, historisk materialism, vetenskap och ideologi (Poulantzas kontra Israel) samt undervisningens och forskningens inriktning på sociologen. Oklarheten om den politiska strategin vid universitetet och i samhället som helhet var dock stor i institutionsgruppen (liksom bland andra politiska grupper i Lund). Därför inleddes en längre tids diskussion, som efterhand lett till en politiskt och teoretiskt fördjupande skolning i en seminarierie hösten 1970.

Delvis som ett resultat av aktionismen i SDS och i allaktivitetsrörelsen som startade våren -69 (och som utvecklades ganska fristående från SDS) utkristalliserades en anarkistgrupp, som organiserat sig politiskt och bl.a. agerat i propagandan mot rättspsykiatri och sabotaget mot RPK i Lund.

Sedan Clartésektionen i Lund lämnat Clartéförbundet i januari 1970 skedde en brytning inom organisationen. Den ena gruppen, som var trotskistiskt orienterad, utgjordes av de politiskt och teoretiskt dominerande inom den gamla Clartésektionen. Denna grupp organiserade sig senare under beteckningen Bolsjevikgruppen. I sin tidskrift och genom en serie möten har Bolsjevikgruppen lämnat en grundläggande teoretisk och politisk kritik av Clarté och KFml. Under hösten 1970 försökte Bolsjevikgruppen att genom Röda Kommittéer (Commités Rouges i Frankrike) skapa ett politiskt frontalternativ, en anti-stalinistisk "pol" vid universiteten. Universiteten ses som den svaga länken i samhällsformationen, vilket menar man har visat sig i den revolutionära studentrörelsen, och FNYS som den svagaste länken i statens integrationspolitik mot arbetare och studenter. När detta skrives har av allt att döma dock en omvärdering av FNYS-frågans polariserande möjligheter skett i Bolsjevikgruppen. Man tycks i första hand koncentrera sig på att bygga upp en ny organisationsstruktur tillsammans med andra trotskistiskt orienterade smågrupper i Sverige (bl.a. Revolutionära Marxister i Göteborg, Stockholm och Uppsala).